

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ФАРҒОНА ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995 йилдан нашр этилади
Йилда 6 марта чиқади

4-2021

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

Муассис: Фарғона давлат университети.

«FarDU. ILMIY XABARLAR – НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК. ФерГУ» журналі бир йилда олти марта чоп этилади.

Журнал филология, кимё ҳамда тарих фанлари бўйича Ўзбекистон Республикаси Олий аттестация комиссиясининг докторлик диссертациялари асосий илмий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Журналдан мақола кўчириб босилганда, манба кўрсатилиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Администрацияси ҳузуридаги Ахборот ва оммавий коммуникациялар агентлиги томонидан 2020 йил 2 сентябрда 1109 рақами билан рўйхатга олинган.

Муқова дизайни ва оригинал макет ФарДУ таҳририят-нашриёт бўлимида тайёрланди.

Таҳрир ҳайъати

Бош муҳаррир
Масъул муҳаррир

ШЕРМУҲАММАДОВ Б.Ш.
ЎРИНОВ А.А.

ФАРМОНОВ Ш. (Ўзбекистон)

БЕЗГУЛОВА О.С. (Россия)

РАШИДОВА С. (Ўзбекистон)

ВАЛИ САВАШ ЙЕЛЕК. (Туркия)

ЗАЙНОБИДДИНОВ С. (Ўзбекистон)

JEHAN SHANZADAN NAYYAR. (Япония)

LEEDONG WOOK. (ЖанубийКорея)

АЪЗАМОВ А. (Ўзбекистон)

КЛАУС ХАЙНСГЕН. (Германия)

БАХОДИРХОНОВ К. (Ўзбекистон)

ҒУЛОМОВ С.С. (Ўзбекистон)

БЕРДЫШЕВ А.С. (Қозоғистон)

КАРИМОВ Н.Ф. (Ўзбекистон)

ЧЕСТМИР ШТУКА. (Словакия)

ТОЖИБОЕВ К. (Ўзбекистон)

Таҳририят кенгаши

ҚОРАБОЕВ М. (Ўзбекистон)

ОТАЖОНОВ С. (Ўзбекистон)

ЎРИНОВ А.Қ. (Ўзбекистон)

РАСУЛОВ Р. (Ўзбекистон)

ОНАРҚУЛОВ К. (Ўзбекистон)

ГАЗИЕВ Қ. (Ўзбекистон)

ЮЛДАШЕВ Г. (Ўзбекистон)

ХОМИДОВ Ғ. (Ўзбекистон)

АСҚАРОВ И. (Ўзбекистон)

ИБРАГИМОВ А. (Ўзбекистон)

ИСАҒАЛИЕВ М. (Ўзбекистон)

ҚЎЗИЕВ Р. (Ўзбекистон)

ХИКМАТОВ Ф. (Ўзбекистон)

АХМАДАЛИЕВ Ю. (Ўзбекистон)

СОЛИЖОНОВ Й. (Ўзбекистон)

МАМАЖОНОВ А. (Ўзбекистон)

ИСКАНДАРОВА Ш. (Ўзбекистон)

МЎМИНОВ С. (Ўзбекистон)

ЖЎРАЕВ Х. (Ўзбекистон)

КАСИМОВ А. (Ўзбекистон)

САБИРДИНОВ А. (Ўзбекистон)

ХОШИМОВА Н. (Ўзбекистон)

ҒОҒУРОВ А. (Ўзбекистон)

АДҲАМОВ М. (Ўзбекистон)

ХОНКЕЛДИЕВ Ш. (Ўзбекистон)

ЭГАМБЕРДИЕВА Т. (Ўзбекистон)

ИСОМИДДИНОВ М. (Ўзбекистон)

УСМОНОВ Б. (Ўзбекистон)

АШИРОВ А. (Ўзбекистон)

МАМАТОВ М. (Ўзбекистон)

ХАКИМОВ Н. (Ўзбекистон)

БАРАТОВ М. (Ўзбекистон)

Муҳаррирлар: Ташматова Т.
Жўрабоева Г.

Мусахҳиҳ: Шералиева Ж.

Таҳририят манзили:

150100, Фарғона шаҳри, Мураббийлар кўчаси, 19-уй.
Тел.: (0373) 244-44-57. Мобил тел.: (+99891) 670-74-60
Сайт: www.fdu.uz

Босишга рухсат этилди:

Қоғоз бичими: - 60×84 1/8

Босма табоғи:

Офсет босма: Офсет қоғози.

Адади: 50 нусха

Буюртма №

ФарДУ нусха кўпайтириш бўлимида чоп этилди.

Манзил: 150100, Фарғона ш., Мураббийлар кўчаси, 19-уй.

Фарғона,
2021.

М.Исамиддинов Қадимги Фарғона ва Суғд кулолчилигини ўрганишнинг айрим долзарб масалаларига доир	72
Б.Усмонов Фарғона водийси Темурийлар даври тарихининг жаҳон темурунослигида ўрганилиши	77
Лианг Юн, Н.Камбаров Қанғ маданияти ҳақида хитойлик олимларнинг фикрлари	81
О.Пуговкина Туркистонда 1917 йил февраль инқилоби: Туркистонда “собик” империя амалдорларига бўлган ижтимоий эҳтиёж ва уларнинг сиёсий фаоллиги	90
А.Ўткиров Хайрия ва ҳомийлик феномени илмий-назарий таҳлили	98
С.Ҳакимова XIX-XX аср боши тарихий манбаларида Ўзбекистон ҳудудидаги сув ҳавзаларига оид маълумотлар	103
С.Анаркулов Тошкент вилояти саноат шаҳарлари аҳолисининг этник тарихи ва таркиби хусусида.....	110

АДАБИЁТШУНОСЛИК

З.Қобилова, Н.Турсунова Татаббулар силсиласи.....	118
П.Туропова Услуб жилолари ёхуд адиб маҳорати	123
Д.Ғуломов Ретроспектив сюжет хусусида айрим мулоҳазалар	128
М.Маҳмудова Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳукмронлиги даврида сув иншоотлари ва боғдорчилик санъати.....	134

ТИЛШУНОСЛИК

Р.Сайфуллаева, Н.Ғайбуллаева Тиббий эвфемизмларнинг социал хосланиши	138
Т.Эназаров, С.Ғаниева Инглиз ва ўзбек тиллардаги аёллар исмларининг келиб чиқиши тарихидан	145
М.Мамажонов Антропонимларни дискурс релеванти сифатида тадқиқ этишнинг лингво-этномаданий асослари	150
Ж.Абдуллаев Тил қурилишининг асосий бирликлари академик Азим Ҳожиёв талқинида	155
Д.Собирова Ўзбек болалар шеърояти морфопоэтикаси	160
Д.Шокирова, Ш.Шокиров Инглиз тилида “property-мулк” концепти тадқиқи.....	164
Н.Абдурахмонова Ўзбек тили электрон корпуси учун матнлар репрезентативлиги масаласи	169
А.Мусоева Self-нинг Ўзбекистон таълим тизимида жорий этилиши билан боғлиқ муаммолар.....	174

ТАРИХ

УДК: 93/99+612.605

**ФАРҒОНА ВОДИЙСИ ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИ ТАРИХИНИНГ ЖАҲОН
ТЕМУРШУНОСЛИГИДА ЎРГАНИЛИШИ**

**ИЗУЧЕНИЕ ИСТОРИИ ФЕРГАНСКОЙ ДОЛИНЫ ПЕРИОДА ТИМУРИДОВ В
МИРОВОМ ТИМУРОВЕДЕНИИ**

**THE STUDY OF THE HISTORY OF THE FERGANA VALLEY IN THE TIMURID
PERIOD IN THE WORLD TEMUROLOGY**

Усмонов Баҳриддин Аҳмедович¹

¹Усмонов Баҳриддин Аҳмедович

– Фарғона давлат университети тарих фанлари доктори, доцент.

Аннотация

Мақолада Амир Темур ва темурийлар даври тарихига бағишланган жаҳон тарихшунослиги асарларда Фарғона водийсининг сиёсий, иқтисодий ва маданий ҳаёти масаласи қай даражада ёритилганлиги таҳлил этилган. Темурушуносларнинг водий тарихига оид фикр ва мулоҳазаларига тарихий манбалар асосида муносабат билдирилган.

Аннотация

В статье проанализирована степень освещенности вопросов политической, экономической и культурной жизни Ферганской долины в произведениях мировой историографии, посвященных истории периода правления Амира Темура и тимуридов. На основе исторических источников выражено отношение к точкам зрения и рассуждениям темуроведов относительно истории долины.

Annotation

The article analyzes the degree of coverage of the issues of political, economic and cultural life of Fergana Valley in the works of the world historiography dedicated to the history of the reign of Amir Temur and the Timurids. On the basis of historical sources, the author expresses his attitude to the points of view and reasoning of the historians of the history of the valley.

Таянч сўз ва иборалар: Амир Темур, Мирзо Умаршайх, Мирзо Искандар, амир Худойдод Хусайний, Мирзо Бобур, Мовароуннахр, Фарғона, Андижон, Кошғар, Мўғулистон, Шарқий Туркистон, валиаҳд, ҳоким, доруға.

Ключевые словаи выражения: Амир Темур, Мирза Умаршейх, Мирзо Искандер, эмир Худайдад Хусейни, Мирза Бабур, Маверанахр, Фергана, Андижан, Кашгар, Моголистан, Восточный Туркестан, престолонаследник, наместник, даруға.

Key words end exisprossions: Amir Temur, Mirza Umarsheikh, Mirzo Iskander, Emir Khudaydad Husseini, Mirza Babur, Maverannahr, Fergana, Andijan, Kashgar, Mogolistan, East Turkestan, successor to the throne, governor, daruga.

Жаҳон тарихшунослигида Амир Темур ва темурийлар даври тарихи бир неча асарлардан бери кенг ўрганиб келинмоқда. Улар томонидан яратилган асарларда Темурийлар салтанати тарихига оид бир қатор масалалар жаҳон тарихининг бир қисми сифатида тадқиқ этилиб, илмий хулосалар билдирилган. Хорижий муаллифлар асосан Амир Темур ва сулоланинг бошқа йирик вакиллари шахси, марказлашган давлат барпо этилиши, ҳарбий юришлар, дипломатик муносабатлар, ижтимоий-иқтисодий ҳамда маданий тараққиёт, темурий ҳукмдорлар ўртасидаги ўзаро урушлар оқибатида сепаратизмнинг кучайиб бориши каби масалаларига катта эътибор қаратганлар. Шу билан бирга, уларда Фарғона

водийсининг ўрганилаётган давр тарихига оид баъзи қайдлар учрайди.

Жаҳон темурушунослигининг ривожига француз шарқшунослари катта ҳисса қўшиб келмоқдалар. Улардан бири Бартеlemi д'Эрбелонинг "Par la Compagnie des Libraires" (Шарқ кутубхонаси) [1: 23] асарида Шарқ мамлакатлари тарихи ҳақида сўз юритилиб, Амир Темур тўғрисида ҳам ҳикоя қилинади[2: 877-889.]. Муаллиф Фарғона ҳокими Мирзо Умаршайхнинг Амир Темур ва Тўхтамышхон ўртасидаги бўлиб ўтган жанглардаги фаолиятига ҳам қисқача тўхталиб ўтган[2: 879-880].

Француз шарқшуноси Джозеф Де-Гиннинг "Histoire generale des hunns, des turcs, des mongols, et des autres tartars occidentaux." (Хунларнинг умумий тарихи...)

номли асари [1:8] 5 та жилддан иборат бўлиб, IV-V та жилдида Амир Темур ва Темурийлар даври тарихи ҳақида ҳам маълумотлар берилган. Унда 1376 йилда мўғул амири Қамариддиннинг Андижонга қилган ҳужумига эътибор қаратилган[3: 9-10].

Француз тарихшунослигида Амир Темур тарихига оид тадқиқотлар орасида Л. Лянглэнинг “Темур ҳаёти” асари муҳим ўрин тутди. Асарга қизиқиш юқори бўлганлиги унинг XIX асрдаёқ рус тилига таржима қилиниб, нашр этилганидан сезилади. Муаллиф ўз тадқиқотида Амир Темур фаолиятининг деярли барча жабҳаларини қамраб олган бўлса-да, ушбу даврда Фарғонада бўлиб ўтган тарихий воқеалар ҳақида сўз юритмаган[4].

Замонавий француз шарқшунослари Жан Поль Ру ва Р. Гроуссет мўғулларнинг Фарғонага бостириб кириши ва Амир Темур томонидан уларга қарши олиб борилган кураш масалаларини ёритишда айрим воқеаларни тарихий манбаларга ҳамоҳанг ҳолда тўғри ёритган бўлсалар, баъзан чалкашликларга йўл қўйганлар[5: 423, 438; 6: 61-62]. Ҳар икки муаллиф Қамариддиннинг аслида 1376 йилда Фарғона водийсига қилган ҳужумини 1375 йилги воқеалар баёнида қайд этган [5:423; 6: 61-62; 7:133-136].

Р. Гроуссет Жан Поль Рудан фарқли равишда Мирзо Искандарнинг 1399-1400 йиллардаги Шарқий Туркистон юришига ҳам тўхталган. Лекин унинг мазкур юриши Амир Темур топшириғи билан амалга оширилганлиги ҳақидаги фикрига қўшилиб бўлмайди [5:425-426; 6: 62-63]. Чунки Мирзо Искандар ўзбошимчалик билан юриш ташкил этганлиги учун жазоланган эди [8:226]. Р. Гроуссет Тўхтамишхоннинг 1387-1388 йилларда Мовароуннаҳрга қилган юришлари баёнида Мирзо Умаршайхнинг Ўттор ёнида Олтин Ўрда қўшинига қарши жангга кириб, мағлуб бўлганлигига ҳам эътибор қаратган [5:438].

Амир Темур ва темурийлар даври тарихининг йирик тадқиқотчиларидан бири Л.Кэрэн ўзининг “Tamerlan, l’empire du seigneur de fer” (Амир Темур салтанати) асарида Фарғона водийси тарихига оид баъзи масалаларга тўхталиб ўтган. Муаллиф Амир Темурнинг Мўғулистон ҳукмдорларига қарши кураши Фарғона водийси ҳудудлари орқали олиб борилганлигига эътибор қаратади. Л. Кэрэн

ушбу масалаларни ёритишда бир неча чалкашлик ва хатоларга йўл қўйган. Амир Темурнинг Мўғулистон ҳукмдори Қамариддин билан 1376 йили бўлиб ўтган тўқнашувдаги тафсилотлар, 1375 йил жангларидаги воқеалар сифатида баён қилинган [9: 39]. Шунингдек, Тўхтамишхоннинг 1387-1388 йилларда Мовароуннаҳрга қилган босқинларида юқорида тилга олинган Қамариддин иштирок этганлиги хусусида фикрлар билдирилган[9: 61]. Аслида эса бу вақтда Қамариддин Дуғлат сиёсий фаолиятдан четлашган бўлиб, Мўғулистон ҳукмдори Анқотўра эди [7:133-136].

Инглиз тилида ҳам Амир Темур тарихига бағишланган кўплаб илмий асарлар яратилган [10]. Улардан бири Хильда Хукхэмнинг “Tamburlaine the Conqueror” (“Саркарда Темур”) тадқиқоти бўлиб, тарихий манба ва илмий адабиётлар таҳлили асосида ёзилган. Асарда Фарғона билан боғлиқ баъзи воқеалар, жумладан, 1376 йилда Қамариддиннинг водийга бостириб кириши, Мирзо Умаршайх билан Тўхтамишхон лашкари ўртасида 1387-1388 йиллари бўлиб ўтган тўқнашувлар қисқа тарзда ёритилган [11:86,122]. Лекин Хильда Хукхэм Амир Темурнинг набираси ва валиаҳди бўлган шаҳзода Мирзо Муҳаммад Султонни Фарғона ҳокими, деб нотўғри маълумот беради [11:86,122].

Хориж тадқиқотлари орасида Беатрис Форбс Манцнинг Амир Темур ва Темурийлар даври тарихига бағишланган асарларини алоҳида таъкидлаш ўринли [12;13;14;15]. Муаллиф “Амир Темур ҳукмронлиги ва унинг тараққий этиши” (The rise and rule of Tamerlane.) асарида *[Муаллифнинг Амир Темур шахси ва давлатига нисбатан маданий-этник қарашлари ўзбек тарихшунослигида танқид қилинган. 16: 6-11]* Амир Темур фаолиятининг Фарғона водийси билан боғлиқ баъзи жиҳатлари ҳақида сўз юритган. Амир Темур томонидан Мўғулистонга қилинган юришлар мамлакатнинг шарқий чегаралари хавфсизлигини таъминлаш учун жуда муҳим эканлиги, 1376 йилги исёнда Андижон доруғаси ҳам қатнашгани, Фарғонага Мирзо Умаршайхнинг ҳоким этиб тайинланиши каби масалалар шулар жумласидандир[14: 62, 69]. Аммо баъзи ўринларда муаллиф янглиш фикрлар ҳам билдирган. Масалан, унинг 1376 йили

ТАРИХ

Фарғона билан бирга Кошғар вилояти ҳам Мирзо Умаршайх тасарруфида бўлганлиги тўғрисидаги фикрига кўшилиб бўлмайди[14: 85]. Гарчи Амир Темур фармонида кўра Мирзо Умаршайх шу йили Кошғарни ҳам забт этган бўлса-да, бу темурийлар бошқараётган давлат таркибига киритилмаган. Шунинг учун кейинчалик Кошғарга Мирзо Умаршайх ҳамда унинг ўғли Мирзо Искандар бошчилигидаги темурийлар кўшини бир неча бор юришлар қилган [8: 127, 225-226.]. Шу ўринда айтиб ўтиш керакки, муаллиф Амир Темур забт этилган худудларни икки қисмга бўлган. Биринчи қисм Фарғона, Хоразм, Хуросон, Эрон ва Ироқ худудларидан иборат бўлиб, Амир Темур бу, худудларни ўз ҳокимияти тасарруфига киритганлигини, иккинчи қисмдан ўрин олган Ҳиндистон, Анатолия, Сурия, Мўғулистон, Дашти Қипчоқни эса ўз таъсирида сақлаб турганлигини таъкидлаган[14: 90-91]. 1404 йилга қадар Кошғар иккинчи қисм таркибда бўлган[14: 87].

Беатрис Форбс Манцинг “Темурийлар Эронда ҳокимият, сиёсат ва дин”(Power, Politics and Religion in Timurid Iran.) асарида ҳам Фарғона водийси тарихига оид бир неча қизиқарли фикрлар учрайди [15: 26, 32-33].

Ҳ.Р.Ромер қаламига мансуб “Темур Эронда” номли тадқиқотда ҳам Фарғона водийсининг Амир Темур ва Темурийлар даври тарихига оид баъзи маълумотлар мавжуд [17: 42-97]. Ундан Амир Темурнинг ўғли Мирзо Умаршайх ва Мирзо Султон Абу Саъид фарзанди Мирзо Умаршайхлар Фарғона вилоятида ҳокимлик қилганлиги, Заҳириддин Муҳаммад Бобур фаолияти билан боғлиқ водийда содир бўлган айрим воқеалар ўрин олган[17: 118-120]. Лекин муаллифнинг 1402 йилда Халил Султонга Фарғонани бошқариш топширилганлиги ҳақидаги фикрини манбалар тасдиқламайди. Фикримизча, Ромер 1402 йилда Халил Султон Туркистон атрофларидаги Хитойга борадиган йўлларни муҳофаза қилиш учун юборилганлигидан келиб чиқиб, шундай хулосага келган[17: 100; 8: 262]. Лекин бу маълумот Халил Султоннинг Фарғона ҳокими бўлганлигини асосламайди.

Мария Субтелли ҳам Темурийлар даври тарихига оид тадқиқотлар олиб борган. У кўпроқ Султон Ҳусайн Бойқаро ҳукмронлиги мисолида бошқарув тизимидаги ўтроқ ҳамда кўчманчи худудлар

давлатчилик аъналарининг синтезлашув жараёнига эътибор қаратган[18].

Венгер олими Ҳ.Вамберининг “Бухоро ёхуд Мовароуннаҳр тарихи” номи остида ўзбек тилига таржима қилиниб, нашр этилган асарида ҳам Амир Темур ва Темурийлар даври тарихи кенг тадқиқ этилган. Лекин муаллиф Фарғона водийсида кечган тарихий жараёнлар ҳақида сўз юритмаган[19; 20]. Фақат бир ўринда “Андижондан Мирзо Умаршайхнинг ўғли Мирзо Бобур” Самарқанд тахти учун даъвогар бўлиб чиққанлигини қайд этган[19: 70; 20: 263].

Темуршунослик Туркияда ҳам жадал ривожланиб бормоқда. Ҳозирги кунга қадар турк тилида 362 та илмий иш эълон қилинганлиги ҳам бунинг ёрқин далилидир[21: 136-163]. Туркияда темуршуносликнинг тараққий этишига Исмоил Ака ўз тадқиқотлари билан катта ҳисса қўшган [22;23]. Муаллифнинг “Timur ve Devleti” (“Темур ва давлати”) асарида Фарғона водийси тарихига оид айрим фикр-мулоҳазалар учрайди. Исмоил Ака Амир Темур томонидан олиб борилган марказлашган давлат тузиш борасидаги ҳаракатлар амир Одилшоҳ бошчилигидаги жалойирларнинг қаттиқ қаршилигига дуч келганлигини баён этади. Мирзо Умаршайхнинг Андижон кўшини 1387 йили Ўтрор яқинида Тўхтамышхонга қарши жангда мағлуб бўлгани, Андижон, мўғул чегараларини тасарруф этиш Мирзо Искандарга топширилгани ва унинг оқибатларига тўхталиб ўтган. 1404 йили Хитой юриши олдидан шарқий вилоятлар Мирзо Шоҳруҳнинг ўғилларига инъом этилгани, Фарғона ҳокими амир Худойдоднинг фаолияти, Мирзо Улуғбекнинг Андижон ва Аҳси устига қилган юришлари каби масалалар қисқа тарзда баён қилинган[23: 8, 15, 31-32, 51- 56, 57-58].

Турк тарихшунослигида амалга оширилган бир қатор тадқиқотларда Амир Темур ва Темурийлар даври тарихининг айрим масалалари тадқиқ этилган бўлиб, уларда Фарғона водийси тарихига оид баъзи сиёсий воқеалар ҳам қайд этилган. Ушбу тадқиқотлар орасида Али Ризо Ёғлининг амир Худойдод Ҳусайний тарихига бағишланган мақоласи Фарғона водийси тарихига кўпроқ тўхталганлиги билан ажралиб туради. Унда муаллиф XIV аср охири ва XV аср бошларидаги тарихий воқеаларнинг фаол иштирокчиси амир

Худойдод Хусайнийнинг водийдаги фаолияти юзасидан ўз мулоҳазаларини билдирган[24].

Хулоса сифатида шуни айтиш мумкинки, Амир Темур ва темурийлар даври тарихига жаҳон илмий жамоатчилиги орасида қизиқиш жуда юқори бўлса-да, ушбу даврда Фарғона водийсида юз берган

сиёсий, иқтисодий ва маданий жараёнлар алоҳида тадқиқот сифатида ўрганилмаган. Ўрганилаётган муаммонинг тарихчилар эътиборидан четда қолишига манбаларда Фарғона водийсининг мазкур даври бўйича маълумотларнинг камлиги ҳам ўз таъсирини кўрсатган.

Адабиётлар:

1. Ўзбекистон Миллий кутубхонаси нодир китоблар коллекциясининг биринчи нашрида асарнинг русча таржимаси “Восточная библиотека”, деб берилган. Қаранг: Коллекция редких книг национальной библиотеки Узбекистана. (Выпуск 1). –Т., 2015.
2. D’herbelot. Par la compagnie des libraires. M. DC. XCVII. – Paris, 1697.
3. Joseph de Guignes. Historie generale des hunns, des turcs, des mongols, et des autres tartars occidentaux. Vol IV. Paris, 1758.
4. Лянглэ Л. Жизнь Тимура // Лянглэ Л. Соч. / пер. с фр. Н.Суворов. –Т., 1890.
5. Grousset Rene. The Empire of the stappes. / Translated from the French by N. Walford - New Jersey: New Brunwick, 1970. (кейинги ўринларда – Grousset Rene. The Empire of the stappes.);
6. Жан-Поль Ру. Тамерлан. / Пер. с французского. Соколова Е.А. –М.: Молодая гвардия, 2012. (кейинги ўринларда – Жан-Поль Ру. Тамерлан.)
7. Исроилов Н.Р. Фарғонанинг Амир Темур даври тарихи француз тарихшунослари талқинида. // “Фарғона водийси тарихи янги тадқиқотларда” мавзусидаги халқаро илмий конференция материаллари. – Илмий нашр. –Фарғона: ФДУ, 2019.
8. Шарафиддин Али Йаздий. Зафарнома. /Сўз боши, табдил, изоҳлар ва кўрсаткичлар муаллифлари А.Ахмад ва Ҳ.Бобобеков. – Т.: Шарқ, 1997.
9. Люсьен Кэрэн. Амир Темур салтанати. / Француз тилидан таржима ва изоҳлар муаллифи Б. Эрматов –Т.: Маънавият, 1999.
10. Абиджонова Д.С. Маверанахр эпохи правления Амира Темура в англоязычной историографии 60 - 90-х годов XX в. Автореф. дисс... канд. ист. наук. – Т.: ИИ АН РУз, 2000.
11. Хильда Хукхэм. Властитель семи созвездий. / Пер. с англ. Г. Хидоятова. – Т.: Адолат, 1995.
12. Manz Beatrice Forbes. Adminstration and the delegation of Authority in Temurs Dominions. // Central Asiatik Journal. 1976. № XX. – P.
13. Manz Beatrice Forbes.. The Ulus Chagatay before and after Temurs rise to pover // Central Asiatik Journal. 1983. № XXVII.
14. Manz Beatrice Forbes. The rise and rule of Tamerlane. – Cambridge University Press, 1989
15. Manz Beatrice Forbes. Power, Politics and Religion in Timurid Iran – Cambridge University Press, 2007.
16. Ртвеладзе Э.В., Алимова Д.А. Исследовательские подходы к истории эпохи Темура и Темуридов (принципы работы над коллективной монографией)/ Темурийлар даври ёзма меросининг тарқалиши ва ўрганилиши. VIII Республика илмий-амалий конференция материаллари. Темурийлар тарихи давлат музейи. Тошкент – 2015 йил 20 октябрь. 8-китоб. – Т.: «MASHUR-PRESS», 2016.
17. Roemer H.R. Timur in Iran // The Cambridge histore of Iran. Vol. 6. The Timurid and Safavid periods, ed. Peter Jackson and Laurence Lockhart. Cambridge: Cambridge University Press, 1986. – P.
18. Subtelny Maria. Timurids in Transition. Turko-Persian Politics and Acculturation in Medieval Iran. Brill Academic Pub. 2007.
19. Вамбери Ҳ. Бухоро ёхуд Мовароуннахр тарихи. / Нашрга тайёрловчи Сирожиддин Саййид. – Т.: Ғафур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти, 1990.
20. Вамбери Г. История Бохары или Трансоксании съ древнѣйшихъ временъ до настоящаго. Перевод А.И. Павловского. Томъ первый. С.-Петербургъ, 1873.
21. Kübra Tütmez. Timurly Devleti Tarihine Dair Türkiye’de Yapılmış Çalışmalar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. // Akademisyen Tarih ve Düşünce Dergisi Cilt:6 / Sayı:1. 2019. март. – ss.
22. İsmail Aka. Mirza Şahruh Zamanı (1405-1447), Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1994.
23. İsmail Aka. Timur ve Devleti, Türk tarih kurumu basinevi—Ankara. 1991.
24. Ali Rıza Yağlı. Timurly Devleti Emirleri. I-Barlas Boyu: Hudaydad Huseyni Barlas // Türk tarihine dair Yazılar III. – Ankara, 2018.